

וכמשמרות נטועים². ופירשו רז"ל ברפ"ק דחגיגה, מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פרץ ורבינ³. שהוא עניין פלפולה של תורה. ושלמה נתעסק בזה, דאגמריה בסימני טעמים, ואסבריה במאי דדמי ליה. ורצה לירד לסופו. וע"ז אמרה לו הב"ק, שעתידי חלק זה להתגלות בשלמותו לחכמים ולבעלי אסופות, שהם תלמידי חכמים שיושבים אסופות אסופות ועוסקין בתורה. וכמש"נ בדברינו שם, שתחילת גילוי זה היה בדורם של אנכה"ג. חזרו של שמד, שהם ר"ע וחבריו. ואילו עיקר הגילוי יהיה לע"ל בב"א.

למשה. יצתה ב"ק ואמרה לו, וכתוב ישר דברי אמת. כלומר, דברי אמת הללו רמוזים הם בכתב אשורית שהוא מיושר באותיותיו (סנהדרין כ"ב לפי גרסת הר"ח), וכמו שהארכנו בזה בדרוש הנ"ל. וכתב זה זכה בו משה לבדו כשגשתברו הלוחות. כדכתיב "כתב לך" כתבן שלך. וילא קם נביא עוד כמשה".
 והנה וכתוב ישר דברי אמת ס"ת ברית, רמז לברית שנכתבה עם משה על חלקו זה בתורה, וכנ"ל.
 וזה הוא מה שאמר אח"כ "דברי חכמים כדרבנות

סימן ד'

דרוש לפסח (א)

ברוך ה'*. תמהו המפרשים, והלא משה וישראל אמרו שירת הים, ומאי מעליותא דיתרו שאמר ברוך.

בפרק חלק (סנהדרין צ"ד א'), גנאי הוא למשה וששים ירבוה שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר

ומאיך גיסא ישנם תלמידי חכמים הגורסים כל השיטות ומוציאין הלכה למעשה מתוך משנתם, אבל על כרחם אין הסברות תקועות אצלם כבמסמרים, אלא מיטלטלין לכל צד. וע"ז בא החכם מכל אדם להשמיענו שהאמת היא, שד"ת יש בהם תרתי לטיבותא, שהם קבועים כבמסמרים ואעפ"כ הם פדים ורבים.

(כ"א ב'), שאמר אני ארבה ולא אסור. ולכן לתקן זה, הרבה לדרוש טעמים הרבה על המצוות. לומר, שאף מי שאחד מן הטעמים אינו שייך בו, מ"מ עדיין נשארו שם טעמים אחרים הרבה לכל מצווה, וק"ל.

ועד"ז יל"פ הפסוק (תהלים קי"ט ק"ה) נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי. כי הנה להאיר בסימטא אפלה אפשר בשני אופנים, חדא, שכל אחד ואחד יוליך עמו נר לרגלו. ואידך, לתלות בה פנס רחוב קבוע. והמעליותא בדרך השניה היא, שהאור קבוע ומאיר לכולם, אבל יש בה גריעותא, שהאור עמום וא"א לראות על ידו בדקדוק ולבדוק בחורין וסדקים, ואילו באופן הראשון הוי איפכא, דשפיר אפשר לדקדק על ידו הראיה היטב ולבדוק בחורין ובסדקים, אבל דא עקא, שאין אור זה קבוע לכולם אלא כאר"א צריך להוליך עמו נר לרגלו.

כ. בגמ' עירובין כ"א ב' ויותר מהמה בני הזהר וכו'. שמא תאמר אם יש בהם ממש מפני מה לא נכתבו. אמר קרא עשות ספרים הרבה אין קץ. ונראה ליתן טעם למה נאמר זה בסוף ס' קהלת דייקא, עפמ"ש החזו"א (דיס ס"ט סק"ד) ח"ל, נראה דלכ"ע קהלת היא תורה. ומה שאמר ר"ש בן מנסיא (מגילה ד' א') שחכמתו של שלמה הוא היינו חכמתו בתורה וכו' שלא נמסר להכתב ולצרפו לתושב"כ וכו' דראו חכמים את רוב התורה הרמזו בה וחרדו עליהם שלא ישתכחו, והחשיבו לעת לעשות להתיר כתיבתם עכ"ל. ח"ש, וא"ת אם יש בהם ממש מפני מה לא נכתבו כס' קהלת ודו"ק.

וכך הוא בלמוד התורה, וכמו שהארכנו במאמר התורה והמצוות, שיש בו ארחות ושבילים הרבה, והבאנו דברי הזהר (ח"א ק"ג ב') נודע בשערים בעלה, כל חד וחד כפום מה דמשער בלביה ע"ש. וע"ז בא דוד ואמר, כי לימוד התורה אצלו יש בו תרתי לטיבותא, גם נר לרגלו וגם אור הקבוע על הנתיב. א. בגמ' (זכחים קט"ו א') וישמע יתרו וכו' מלחמת עמלק שמע ובא. ובשמר"ר, לץ תכה זה עמלק. ופתי יערים זה יתרו. כי הנה עמלק הוא קרוב שנתרחק, ולעומתו יתרו רחוק שנתקרב. נמצא יתרו הוא הפוכו של עמלק. ומרומז הדבר בפסוק ר"פ

כא. לשון הגמ' שם, אי מה דרבן זה מיטלטל אף דברי תורה מיטלטלין. ת"ל מסמרות. אי מה מסמר זה חסר ולא יתר אף ד"ת חסרין ולא יתירין. ת"ל נטועים, מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פרץ ורבינ. פי', והנה ישנן שתי דרכים בלימוד התורה. יש ת"ח המעמיק מאד בהבנת הדברים בסברות מוצקות. והמעליותא בדרך זו היא כי הסברות תקועות כבמסמרים ולא מיטלטלין לכאן ולכאן. אבל הגריעותא בדרך לימוד זה הוא, שאינו פרה ורבה. שא"א לו לעבור על שיטות הפוסקים ולהוציא הלכה למעשה מתוך משנתו, כי אין דבריהם מתקבלים על לבו כלל, ואכן גדולי הלומדים בדרך זו היו נוהגים להתרחק מלהורות הלכה למעשה.

התבוננות שכלית, ואילו בפורים מודגש ענין הרגש וההתפעלות הנפשית. וע"ש שזה ענין עד דלא ידע. זהו שאמר הגר"א, שהתפעלות הרגש גורמת להקדים הדבור על נקמת האויב לפני הדבור על קבלת הטוב והחסד ורז"ל החשיבו רגש זה ושקלוהו כהדעת ^{1234567 ת"א} ודר"ק.

והנראה בזה, דהנה הרשב"ם הספורנו פירשו, ברוך ה' אשר הציל אתכם משה ואהרן מיד מצרים בהכותכם אותם, ומיד פרעה בבואכם להתרות בו. ואת העם הושיע משעבוד מצרים. ולכאורה פירוש זה הוא נגד דברי הגמ' בר"פ הוראה, מנלן דמברכינן אניסא, אמר רי"ז דאמר קרא, ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל וגו'. אניסא רבים מברכינן. אניסא דיחיד לא מברכינן ע"ש. אבל באמת לק"מ. דז"ל אבן עזרא שם, אשר הציל אתכם אמר למשה ולאהרן, שהיו שלוחים לשם ועל ידם באו המכות לפרעה ולמצרים. על כן אמר, מיד מצרים ומיד פרעה עכ"ל, א"כ אין זה ניסא דיחיד אלא ניסא דרבים.

והנה משה וישראל לא הודו אלא על נס קי"ס שהיה גמר הגאולה, ולא הזכירו כלל בשירתם את הנסים הקודמים. משא"כ יתרו הודה על ההתחלה. והנס הראשון הרי היה כלשון הרמב"ם במו"ג (ח"ב פל"ח) שהתגבר איש אחד במקלו על המלך הגדול להציל אומה מתחת עבודתו. ולא פחד ולא ירא, כאשר נאמר לו כי אהיה עמך עכ"ל.

להצדיק דינו של הקב"ה בכל הרפתקאות דערו על ישראל, ולהבטיח כי בסוף ידן ה' עמו וישיב נקם לצרו ולמשנאיו שלם וד"ק.

ג. במשך חכמה פרשת יתרו עה"פ ויקח יתרו חותן משה עולה חבחים לאלהים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם וגו', פירש, שהזבחים שהקריב יתרו היו זבחי תודה, ולכן אכלו לחמי תודה לפני האלהים עכ"ל.

והנה בגמ' (סוטה ל"א א') באותו יום עברו ישראל את הירדן וכאו להר גריזים ולהר עיבל וכו' והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו ושמתו וכו'. ונראה, שזהו פירוש הכתוב (תהלים ס"ו ו') הפך ים ליבשה (זה קי"ס) בנהר יעברו ברגל (זו בקיעת הירדן) שם נשמחה בו וד"ק.

והנה מ"ש שם בגמ' והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו ושמתו, הוא לקיים מה שנאמר בפרשת תבא (כ"ז ד') והיה בעברכם את הירדן וגו' העלית עלי עולות וגו' חבתת שלמים ואכלת שם ושמתת לפני ה' אלהיך. נמצא לפמשי"נ שרמזה בזה התורה שעתיד הירדן ליקרע לפניו וד"ק.

(ובפשוטו י"ל, דהקפידא היא על שהקדימו להודות על הנקמה מן המצרים, ורק אח"כ אמרו נחית בחסדך עם זו גאלת. והדעת נותנת לעשות עיקר ההודאה על הצלתם, ורק אח"כ להודות על הנקמה. וכך עשה באמת יתרו, שהתחיל ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים וגו'. ורק אח"כ אמר עתה ידעתי וגו' כי בדבר אשר זדו עליהם. והטעם למה באמת עשו כך, יבואר עפמשי"כ בדרוש לפורים דכך דרכה של שירה, שהמשורר מקדים את הענין המרגש אותו ביותר באותה שעה. כי שירה ענינה התפעלות הרגש, ואינה בנויה לפי סדרי ההגיון ע"ש. וכתוב (תהלים נ"ח י"א) ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע ויאמר אדם אך פרי לצדיק אך יש אלהים שופטים בארץ. וכך אמרו כאן אשירה לה' כי גאה גאה וגו' ה' איש מלחמה וגו'. משא"כ יתרו סדר דבריו לפי שקול הדעת וההגיון, והקדים להודות על ההצלה.

ויבואר בזה דברי הגר"א בשו"ע או"ח (סי' תרצ"ה ס"ב) על מ"ש בגמ' מגילה (ו' ב') מיחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. וז"ל, ר"ל בין נקמת המן לגדולת מרדכי. והוא מ"ש (בוכות ל"ג א') גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות, ואמרו גדולה דעה וכו' וכיון שנטלה הדעה לא ידע וכו' עכ"ל. והדברים סתומים וחתומים. ולמשי"נ יל"פ דבריו, בהקדם מה שהארכנו בדרוש לפורים שם, בהבחנה בין ג' הרגלים לפורים. שהרגלים זמן של

תולדות, ויצא הראשון אדמוני וגו'. אדמוני כולו כאדרת שער ס"ת יתרו.

ב. ובאופן אחר י"ל הטעם לעשות עיקר מן הנקמה, עפמשי"כ בדרוש לסוכות (א), דקי"ס היה הכשר והכנה לכיבוש אי"י. כדכתיב בשירת הים נמוגו כל יושבי כנען, תפול עליהם אימתה ופחד וגו'. ובספר יהושע (ו' ט') נפלה אימתכם עלינו. וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם, כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים. וי"ל דעיקר האימה והפחד נפלו עליהם מפני טביעת המצרים בים, ולכן הדגישו בני ישראל זה בשירת הים.

וי"ל בזה דברי הר"ן ספ"ק דמגילה, דשירת הים אריח על גבי לבנה. משא"כ שירת האזינו אריח ע"ג אריח וכו', הואיל ועוסקת בפורענות הרשעים. ותמוה, דאדרבה, רוב שירת הים עוסקת בנקמה ופורענות המצרים, ואילו שירת האזינו הרי כתב הרמב"ן שהיא כוללת כל העתידות וכל המוצאות אותנו, אך הענין הוא, כי הכל הולך אחר החתום והתכלית, והזכרת הנקמה בשירת הים היא על שם שהיא שמשה הכשר והכנה לתביאמו ותטעמו בהר נחלתך וגו'. ואילו שירת האזינו באה

ולא היה בזה על המצרים העונש הגדול. אבל הזידו עליהם וחשבו להכרית אותם מן העולם וכו' וגזר עליהם כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכו' ועל כן אבדם במים עכ"ל. וכן פירש"י, במים דימו לאבדם והם נאבדו במים עכ"ל. והנה לפ"ד הבינה לעיתים, הרי אף הוספה זו שהוסיפו המצרים להרע בזדון לבם היה מתוכנן באמת בגזרת מרום כדי למהר הקץ. אלא שבאיתגליא היה המעשה בזדון ובחירה, ועל כן נענשו. אבל מאידך גיסא, לנו יש להודות על כך להקב"ה שחשבה לטובה. והו שחידש יתרו בדברי הודאתו. והו מה שאמר, "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים". פירוש, אלהים היינו הכוחות והחוקים האלהיים. שהקב"ה גדול ונעלה אף מן החוקים שחקק בעצמו, דהיינו חוקי הבחירה, וכביכול הוא ית' אינו כפוף להם (עי' כע"ז בדעת תבונות אות ל"ו). שאף החטאים הנעשים בבחירה זדון, אף הם - בהשגחתו ית' הם.

בא על א"א וכו'. והנה כיו"ב יש לתמוה בריש ס' מלכים, בצואת דוד לשלמה, וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב וגו' (ופירש הרד"ק, וגם זאת היא מדרכי ה' לבער אנשי הרשע וכו'), והנה עמך שמעי וגו' אל תנקוהו וגו'. ויאמר המלך אל שמעי וגו', אשר עשית לדוד אבי, והשיב ה' את רעתך בראשך, והמלך שלמה ברוך וכסא דוד יהיה נכון וגו', ויפגע בו רימת והממלכה נכונה ביד שלמה. ופי' הרד"ק, כיון שמתו אויביו המלוכה היתה נכונה ביד שלמה עכ"ל. אי"כ זו היתה המטרה ולא להענישם על חטאם. ח"ל רש"י שם, והממלכה נכונה וגו'. כלומר, לא נענש על כל אלה עכ"ל. ותמוה, למה באמת לא נענש. מאי שנא מסנחריב ונבוכדנצר. אך הענין הוא, כי מה שמורד במלכות חייב מיתה אין זו מיתת עונש על החטא, אלא זכות וחובה על המלך להבטיח כסא מלכותו, ובפרט מלכות בית דוד. נמצא כי מה שנתכון דוד לחפות על מעשהו ולקיים מלכותו הוא אותו ענין ממש כהריגת המורד במלכות ודו"ק. והיינו מה שאמר שלמה והמלך שלמה ברוך וכסא דוד יהיה נכון וגו' ודו"ק.

ה. והנה איתא בהגדה של פסח, שהמכות שעל הים היו פי חמש ממכות שבמצרים. והוא עפ"מ"ש ר"ל בשלהי שהש"ד (ח' א') עה"פ האלף לך שלמה, שהלומד תורה בצער נוטל שכר פי חמש מן הלומד שלא בצער. וכתבנו בדרשה לשה"ג (ג) בהערה, דהיינו דתנן ספ"ה דאבות, בן ה"א ה"א אומר לפום צערא אגרא. שנוטל שכר פי חמש. וכתבנו עוד שם רמז לדבר, צער בגימ' ה"פ חסד, והי"ג זכו ע"י הצער של קושי השעבוד לקי"ס. שלכו בו המצרים פי חמש ממה שלכו במצרים.

ועוד נראה בזה, בהקדם דברי הבינה לעתים (וכ"כ גם כתפארת ישראל במשניות) בביאור המאמר "מרור זה שאנו אוכלים על שום שמררו המצרים חיי אבותינו במצרים", שהיא הודאה מיוחדת שאנו מודים להקב"ה על קושי השיעבוד שהיה סיבה למהר את קץ הגאולה. והנה הרמב"ן בפרשת ברית בין הבתרים כתב ליישב קושיית הרמב"ם ספ"ו מהל' תשובה, עה"פ "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי", ח"ל: אע"פ שאני גורתי וכו' ועבדום וענו אותם, אעפ"כ אשפוט את הגוי וכו' ולא יפטרו בעבור שעשו גורתי. והטעם, כמו שאה"כ (זכריה א' י"ד ט"ז) "וקנאתי וגו' אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה" וכו'. וכך היה במצרים, שהוסיפו להרע כי השליכו בניהם ליאור, וימררו את חייהם וכו'. והו מה שאמר יתרו "כי בדבר אשר זדו עליהם", כי הזדון הוא שהביא עליהם העונש הגדול וכו'. וכן כי ידעת כי הזידו עליהם. ע"ש שהאריך. וכ"כ בפרשת בשלח ח"ל שהשם גזר על ישראל ועבדום וענו אותם

ודע, דמה שאמרו שהעלו עולות ושלמים ואכלו וכו'. לפמ"ש תוס' יבמות ע"א ב' ד"ה מ"ט דהילידים במדבר שלא מלו היו אסורים לאכול קדשים, ורק יוצאי מצרים שנימולו אכלו. אי"כ הי"ג הכונה לנימולים בלבד, שהרי רק אח"כ כשחזרו מהר עיבל לגלגל מלם יהושע. ורמז לדבר, עיבל ר"ת ערל לא יאכל בו.

(אגב. בתוס' סנהדרין מ"ד א' ד"ה ואתם וכו' ר"א אומר הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן וכו' ובירושלמי אמר מה מקיים ר"א הר גריזים הו' עיבל, שתי גבשושיות עשו, וקראו לאחת הר גריזים ולאחת הר עיבל עכ"ל ותמוה. ונראה שנרמז להם הדבר בפרשה, הלא המה בעבר הירדן ס"ת נראה, לומר שצריך להיות סמוך ונראה לירדן. אחרי דרך מבא השמש ר"ת אדמה, לומר שיעשו שתי גבשושיות אדמה ויקראו לאחת הר גריזים, ולאחת הר עיבל).

ד. אח"כ כתב הרמב"ן ט"א. ח"ל, אם שמע המצוה והרג אותו לשנאה או לשלול אותו, יש עליו העונש. כי הוא לחטא נתכון ועבירה היא לו. וכן הכתוב אומר בסנחריב (ישעיה י') הוי אשור שכט אפי וגו' והוא לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשוב כי להשמיד בלבבו. ועל כן הענישו בסוף וכו' וע"ש שהביא גם מנבוכדנצר ע"ש באורך. וילה"ק לפ"ז אמאי דאמרינן במס' שבת נ"ז א', כל האומר דוד חטא אינו אלא טעה וכו'. אוריה החתי מורד במלכות הוה. והרי דוד לא הרגו מפני זה אלא מט"א. וכמ"ש המצודות (ש"כ י"א ט"ו) שכונתו היתה שימות וישאנה אח"ז למען יחשבו שהרתה אחר הנשואין. ואף לפירש"י שם היתה כונתו שתהא מגורשת למפרע ונמצא שלא

וי"ש לומר רמז לדבר, כי "בדבר אשר זדו עליהם" ס"ת מרור. שהודאתו של יתרו היתה על אותו העניין שאנו מודים לו ית' באכילת המרור, וכמש"נ!.

וי"ש לפרש בזה דברי המדרש הידועים (איכ"ר ג' ה', ופתיחתא י"ח), "השביעני במרורים" זה יו"ט הראשון של פסח וכו' "הרווני לענה". מה שהשביעני בליל יו"ט הראשון של פסח הרווני בליל ת"ב לענה. הו"ל ליל יו"ט הראשון של פסח הוא ליל ת"ב". דהנה ביארנו במ"א מאמר הגמ' (שבת פ"ח ב'), אמרה כנס"י וכו' מי שהכל שלו מכפר לי על עון גדי. ופירש"י, עון גדי, עון עגל, ע"ש. והוא תמוה מאוד. כי גדי אינו עגל ועגל אינו גדי. ופירשנו עפ"ד הספרא ר"פ שמיני, עה"פ "ואל בני ישראל תדבר לאמר, קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וגו'". אמר להם, אתם יש בידכם תחילה ויש בידכם סוף. יש בידכם בתחילה, וישחטו שעיר עזים" (במכירת יוסף). ויש בידכם בסוף, "עשו להם עגל מסכה". יבוא שעיר ויכפר על מעשה שעיר, ויבוא עגל ויכפר על מעשה העגל. והיינו, כי באמת הרי נתפייס יוסף עם אחיו ומחל להם. אלא במעשה העגל חזר ונתעורר עון מכירת יוסף (ועמש"ש בטעם הדבר). וזהו שאמרו עון גדי שחזר וניעור ע"י עון העגל. והנה כתבנו שם עוד, שבאמת גם עון העגל הרי נמחל להם לישראל. אלא שבעון המרגלים חזר וניעור עון העגל. ואתו עמו חזר וניעור עון מכירת יוסף.

וכתבנו הטעם לזה עפ"ד הגמ' בפ"ק דע"ז (ר' ב'), לא עשו ישראל וכו'. ופירש רש"י לא עשו ישראל את העגל. כלומר, גיבורים שליטים ביצורם היו,

ולא היה ראוי להתגבר יצורם עליהם, אלא גזירת מלך הייתה לשלוט בם וכו', עכ"ל. וגם במכירת יוסף מצינו במדרש ב"ר (פ"ד י"ח), כתיב (ישעיה ס"ג) "למה תתענו ה' מדרכיך". כשרצית נתת בליבם לאהוב, וכשרצית נתת בליבם לשנוא. והוא מפורש בתורה בפרשת ויחי, "אתם חשבתם עלי רעה, אלהים חשבה לטובה". נמצא, דב' העונות, עון מכירת יוסף ועון העגל היו באמת בגזירת מלך. (אלא שהיה זה באיתכסיא. כי באיתגליא היה בבחירה חזק). ומשום כך סלח להם הקב"ה. אמנם משנכשלו בחטא המרגלים, ששם לא היה גזירת מלך כלל וכלל, אלא בזדון ליבם הרשיעו, וכמ"ש בפרשת דברים (א' כ"ז), "ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו". ופירש רש"י, והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שנאתם אותו. משל הדיוט אומר, מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עלך. ואזי חזר וניעור הקטרוג על חטא העגל ואתו עמו חטא מכירת יוסף.

והנה, לכאורה יש לתמוה. דהכא חזינו דאלולא חטא המרגלים, דאיגלאי למפרע: כי טינא היתה בליבם, אינו מגיע להם עונש על החטאים הללו, הואיל ובאיתכסיא הייתה גזירת מרום עליהם. ואילו לעיל לגבי שיעבוד המצרים בישראל, נתבאר מדברי הרמב"ן, שהגיע למצרים עונש על החלק הזה אשר זדו, אע"פ שכאמור גם חלק זה היה באיתכסיא גזירת מרום. אבל באמת לק"מ. דהגדר בכי האי גוונא הוא כלשון התורה גבי מכירת יוסף, "אתם חשבתם עלי רעה, אלהים חשבה לטובה". וקיי"ל (ירושלמי פ"ק דפאה), דבישראל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה. (ואפילו מחשבת ע"ז, כתב הרא"ש בפ"ק דר"ה דאין הקב"ה מצרפה למעשה, אלא א"כ בסוף עשה מעשה אזי

עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה"א מיסוך. ועלינו להודות לו על היסורים, כמשה"כ (ישעיהו י"ב ח') אורך ה' כי אנפת בי ע"ש. והנה בנוסח ההגדה, מתחלה עו"ז היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, שנאמר וכו' בעבר הנהו ישבו אבותיכם מעולם וגו' ויעבדו אלהים אחרים, והנה בעבר הנהו ישבו אבותיכם ס"ת מרור. והוא כמש"נ, דבאכילת מרור אנו מודים להקב"ה על היסורים דר"ק.

ח. באיכ"ר (ב' ב') ולא זכר הדם רגליו ביום ההוא, אמר ישראל לפני הקב"ה, אין את נזכר לנו אותו הדם שבמצרים, שנאמר (שמות י"ב) ולקחו מן הדם נתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף. פי', דאותו לילה שחל בו ט"ב חל בו ליל יו"ט ראשון של פסח, שאז נתנו את הדם על שתי המזוזות ועל המשקוף.

ו. וא"ש בזה קושית המפרשים כמתני' דפסחים (קט"ז ב') פסח מצה ומרור. פסח על שום שפסח וכו', מצה על שום שנגאלו וכו', מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים. דהו"ל להקדים מרור לפסח ומצה. (ובפשוטו ל"ק, דחשבן לפי סדר חשיבותן וק"ל). אכן לפמש"נ, דקיי"ס היה בשכר קרשי השעבוד שמררו המצריים חיי אבותינו שהשליכו בניהם ליאור, א"ש הסדר.

ז. והנה במאמר יצ"מ וקיי"ס ביארנו דעת רב דמפרש מה דתנן (פסחים קט"ז א') מתחיל בגנות היינו מתחלה עו"ז היו אבותינו. שלבן החכם אומר לו האב, שחובתנו היא להודות להשי"ת לא על ההעלאה ממצרים, אלא על ההורדה לשם. כי הואיל ומתחילה עו"ז היו אבותינו הוצרך השי"ת לזכך את נפשותינו בכור הברזל (דברים ר' ב'). וכדכתיב (שם ח' ה') וידעת

ועי"ז קירבו את קץ הגאולה, ואע"פ שהיה כך, נענשו וכנ"ל. וזהו שאמרו, מה שהשביעי כליל יו"ט הראשון של פסח, היינו הלקח שלמדנו אז, הרוני כליל ת"ב, בחטא המרגלים. שנענשנו ונקבע לנו בכייה לדורות בעטיו של חטא העגל שנתעורר לנו להיות נענשים עליו, אע"פ שמקודם נסלח לנו אותו עוון כיוון שהיה באיתכסיה בגזירת מרום וכנ"ל, ודו"ק.

ותתיישב בזה הסתירה, דרש"י פירש וביום פקדי במרגלים ופקדתי עליהם חטאתם וכנ"ל, ואילו בגמ' סנהדרין (ק"ב א'), וביום פקדי וגו' א"ר חנינא לאחר כ"ד דורות נגבה פסוק זה שנאמר (יחזקאל ט' א') ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקודות העיר ואיש כלי משחיתו בידו, אכן לפי המבואר הכל אחד. דבחטא המרגלים נגזרה עליהם גזירת בכיה לדורות בתורכן כיהמ"ק.

הקב"ה מצרף המעשה עם המחשבה^(ט). משא"כ באר"ה הקב"ה מצרף מחשבה רעה אפילו לא עשה מעשה כלל. כמ"ש התוס' בקידושין (ל"ט ב' ד"ה מחשבה), דכתיב "מחמס אחיך יעקב תכסך בושה ונכרת לעולם". ולא מצינו שעשה עשו ליעקב שום רעה. אלא מחשבתו הרעה אשר חשב עליו מצרפה הקב"ה למעשה, עכ"ל התוס'.

וה"נ כאן, נחשב המעשה כמעשה באונס וכמאן דלא עביד, אלא המצריים נידונו על מחשבת הזדון, וכמ"ש כ"י בדבר אשר זדו עליהם". משא"כ בישראל, אילולא חטא המרגלים, ודו"ק.

מעתי יש לפרש שזו כוונת המדרש. "השביעי במרוזים", זה יו"ט הראשון של פסח, שאנו אוכלין מרור להודות להקב"ה על שמררו המצרים וכו',

1234567

סימן ה'

דרוש לפסח (ב)

א

בפשוטו כתב זה רש"י בשבעת ימים של חג הפסח ולא של חג הסוכות, מפני שחג הפסח קודם בפרשה. אבל נראה שלא לחנם יצא הדבר כך שרש"י דיגיש פירוש זה בחג הפסח דוקא.

דחנה כתב האריז"ל, שכיום ראשון של פסח נתגלו כל האורות בבת אחת שלא בהדרגה, אלא מאתדל"ע, ומשום כך חזרו ונעלמו מיד, ונתחייבו

רש"י בפרשת אמור (כ"ג ח') כתב, שבעת ימים, כל מקום שנאמר "שבעת" שם דבר הוא. שבוע של ימים. שטיינ"א בלע"ז. וכן כל לשון שמונת ששת חמשת שלשת.

ובן בפרשת בא (י"ב ט"ז) כתב רש"י, שבעת ימים שטיינ"א של ימים.

אגב. בגמ' קידושין שם (מ' א') אמרין דכשני דכרים הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה. בע"ז, ובעבר ושנה. וכד"ה, דאמר ר"ה כיון שעבר אדם עברה ושנה וכו' נעשית לו כהיתור. והנה בגמ' (זמא פ"ב) ככלב שב על קיאו כסיל שונה באולתו (משלי כ"ח) כד"ה דאמר ר"ה כיון שעבר אדם עברה ושנה בה וכו'. והנה בישעיה (כ"ח ח') כי כל שלחנות מלאו קיאו צואה וגו'. פ"י, קיאו זה שעבר ושנה ככלב שב על קיאו. ואילו צואה היא ע"ז כמ"ש בירושלמי רפ"ט דשבת צא תאמר לו (ישעיה ל') צואה תאמר לו. וכתיב אבתריה למען ילכו וכשלו אחר ונשברו ונקשו ונלכדו. פ"י כי לאחר מעשה החטא נענשין למפרע גם על המחשבה וכנ"ל בשם הרא"ש.

ט. ולכאורה יש ראייה לדבריו מגמ' שבת (נ"ז ב') כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה וכו' והכתיב אז יבנה שלמה במה לכמוש שקרן מואב. שבקש לבנות ולא בנה. אבל יש לדחות בתרי אנפי. חדא, עפמ"ש הכלי יקר בפרשת שלח בטעם הדבר שמחשבת ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה. לפי שהמחשבה בע"ז היא עיקר החטא, כי זה דבר התלוי באמונת הלב, וכל המעשים כקיסור חיבוך וניסוך והשתחוויה כולם טפלים אל המחשבה עכ"ל, וא"כ הכא מה שבקש שלמה לבנות במה לכמוש הרי ח"ו לא קבלו באלוה. אלא רצה למלא רצון אשתו. ועי"ל, דהא דאמר' שבקש לבנות ולא בנה, הרי אין פירושו שנאנס ולא בנה, אלא שנמלך בו ועשה תשובה על המחשבה הרעה, ופשוט.